

FIETSEN DOOR DE BROUSSE VAN KINSJASA NAAR OOST-KONGO

Dominik Van Hoeydonck

Na mijn Zuid-Amerikaans fietsavontuur van juli 2002 tot februari 2003 (zie de reisverslagen in 'Onderweg', op deze website), ging ik voor Artsen Zonder Grenzen een jaar werken in de brousse van Oost-Kongo. Ik deed er aan farmaciebeheer, vorming in gezondheidscentra en hulp aan ondervoede kinderen. Na het verstrijken van mijn contract fietste ik ruim 1.000 km van Kinsjasa naar het junglestadje Basankusu waar ik had gewerkt. Ik wilde nagaan of ik iets kon doen voor de Kongolese vrienden die daar in bijzonder moeilijke omstandigheden leven.

Eind 2004 vlieg ik via Kenia naar Kinsjasa. Na mijn registratie verneem ik over de veiligheidssituatie in Oost-Kongo het volgende op de Belgische ambassade:
"Het is daar al langer een puinhoop, maar dit is een halve wereld van hier verwijderd."

VAN KINSJASA NAAR BANDUNDU - WAAR EEN WIL IS, IS EEN WEG

Behalve een schildpad die ik bijna overhoop fiets, ben ik zowat de enige verkeersdeelnemer op de ring rond Kinsjasa. Van het ene moment op het andere beland ik in de savanne. Richting Kikwit fiets ik nog op asfalt, daarna op een zandspoor naar Bandundu. Af en toe trekt de rivier canyon sporen in het landschap en daar is het makkelijk fietsen.

“Wablief meneer, naar Bandundu aan boord van deze fiets?” Jazeker antwoord ik aan de wegenpolitie. Het blijkt overigens geen slechte keuze te zijn want veel vrachtwagens hebben panne of rijden zich vast in de modder. Bouten en moertjes langs de weg wijzen er op dat veel aan wagens wordt gesleuteld.

Sommige controleurs vragen me onderweg de meest vreemde papieren en soms zijn ze ook poeslief. Maar steeds is hun doel: “een centje losfrutselen”. Ik geef niet toe en slaag er ook in zonder een fooi te geven verder te trekken. In korte tijd is deze zandpiste geen weg meer, ik ploeter door het mulle zand of manoeuvreer langs diepe moddersporen. Een volle dag zwoegen brengt me amper 30 km verder.

In de dorpjes word ik omstuwd door kinderen. Zij aarzelen om mijn vehikel een fiets dan wel een motor te noemen. Na enig overleg is hun besluit: “het is een automatische fiets met motorbanden”. Dat automatische heb ik zelf nog niet ontdekt. Met de fiets in een prauw bereik ik het havenstadje Bandundu, aan de overkant van de rivier Kwango.

Omdat slechts weinig Kongolezen een salaris hebben, ben ik verrast dat ik hier internet aantref. Ik stuur een geruststellende mail naar de vrienden: “Overal zijn Belgen hier thuis”.

HET AFRIKAANSE DORPSLEVEN VAN OP DE FIETS: BANDUNDU – NIOKI

Hier geldt de wet van de jungle. Toch beweren Kongolezen dat het wetboek slechts 14 artikels bevat. Geraken ze er niet uit, dan passen ze artikel 15 toe: "Debrouillez-vous" of "trekt uw plan".

Alvorens Bandundu te verlaten, trek ik met mijn gescheurde buitenband naar een schoenmaker op het lokale marktje. Ook hij past artikel 15 toe en plakt aan de binnenkant een leren lap. Een gebroken bagagedrager wordt met stokken en lianen gespalkt, en daarmee kan je de wereld rondfietsen.

In een kleine prauw bereik ik de overkant van de Kasai-rivier. Op de smalle "single-track" zien de voortassen veel af. Ze schuren tegen het struikgewas, of ze raken de harde rand van een diep zandspoor.

NIOKI – INONGO – “KIJK, DAT IS NU EEN BLANKE!”

In Nioki viert de "tracasserie" (de ambtelijke plagerijen) hoogtij. Soms worden mijn papieren zes keer op één dag gecontroleerd. In dit stadje gebeurt dit al voor de zesde keer, achtereenvolgens door een militaire post, de havenautoriteiten, de migratiedienst, de politie, de veiligheidsdienst en door een 'raadgever'. Een veel gehoorde vraag is: "Wat laat je voor ons achter?". Mijn antwoord is meestal: "Ik weet dat de Kongolese Staat geen of te lage lonen betaalt, maar ik kan toch de Staat niet vervangen?"

Bij elke controle riskeer je een van je spullen kwijt te spelen. Op die manier zijn al enkele filmrolletjes en de batterijlader op zonne-energie verdwenen.

Kongolezen kunnen niet begrijpen waarom een blanke op een fiets reist. En ze vinden het onvoorstelbaar dat ik mijn bagage draag. Dit past niet in hun sociale hiërarchie van: moeders bevelen kinderen, vrouwen springen voor mannen, en de Afrikaan moet de blanke man dienen. Dit zit er zo ingebakken dat ze een vrouw met me meesturen om voor mij inkopen te doen op de markt.

Telkens wanneer ik een verrassend goed aardewegje onder de wielen krijg, dan wijst dit er op dat een Europees houtkapbedrijf in de buurt is. Zij zijn de enigen die nog aan wegenonderhoud doen. Maar dit is ook hun enige verdienste. Mits een geringe vergoeding aan de autoriteiten kappen ze de meest waardevolle stammen uit het tropisch regenwoud. Wanneer de bevolking protesteert, dan wordt de politie van het nodige bier voorzien en wordt de opstand met veel geweld neergeslagen.

Dit soort informatie kom ik aan de weet van enkele dorpschefs. Bijna vanzelf kom ik 's avonds bij hen terecht, omdat het niet respectvol is bij "gewone mensen" te overnachten.

In Mbali word ik naar een hut met een podium geleid. Daarop staat een houten troon, bekleed met dierenhuiden. In het schemerlicht sluipt een gebogen figuur met speer in de hand de hut binnen en hijst zich op de troon. De op het eerste zicht vriendelijke man is een belangrijke chef. Hij verbiedt me om langs de hoofdweg verder te trekken naar "Lac Mai Ndombe". Volgens hem ligt dit 300 km hier vandaan, en het zou voor mij een grote omweg zijn. Ik vermoed sterk dat hij de "wilde kapaciteiten" van het Belgisch houtbedrijf voor mij wil verborgen houden. Met veel details legt hij uit hoe ik een binnenweg van 200 km door het woud moet nemen. Op mijn landkaart is deze groene vlek aangeduid als moeraszone. Maar hij staat erop dat ik zijn "route sans problèmes" volg. Hij stuurt zelfs een "petit" mee om me te begeleiden.

Deze begeleider fietst op een echt wrak zonder remmen. Bij de minste helling moet hij lopen ("pour ne pas casser tout") en bergaf knalt hij tegen mijn achterwiel. Afremmen met de voetzool tegen de achterband is niet zo efficiënt. Maar weldra valt niet meer te fietsen. De ene grote plas volgt de andere op en beekjes worden riviertjes. Vanzelfsprekend is er geen brug. Het water wordt te diep en mijn reisgezel raadt mij aan op een prauw te wachten. Ik deel mijn sardientjes met hem en observeer de apen die met veel kabaal door het bladerdek zwieren. De prauw daagt maar niet op en met de fiets op de schouder waden we door het donkere water dat tot de heupen reikt. Pas na enkele honderden meter kan ik de fiets weer op vaste grond neerzetten. Om de achtergelaten bagage te halen moet ik een tweede keer de oversteek wagen. Bij de volgende 'aqua-party' blijf ik met alle hebben en houden doorfietsen tot ik stilval. Ook zonder waterplassen is het haast onmogelijk om te fietsen, want de modder kleeft zo sterk dat de wielen niet meer kunnen ronddraaien. Het is uitkijken om niet op een mierennest te trappen want dan moet je honderden bijtende mieren afschudden. Ze blijven aan de fietsbanden plakken en worden vrolijk in alle richtingen geslingerd.

Op een morgen zijn enkele dorpelingen en kinderen bezig een slang te koken op een vuurtje. Ik zie opperste verbazing op de kindergezichten. Volgens het collectief dorpsgeheugen is het van 1989 geleden dat hier nog een blanke in hun dorp Ngomolenge kwam. Kinderen jonger dan 16 jaar zien dus voor het eerst een blanke. Het nieuws verspreidt zich en de kinderen blijven uit alle richtingen toestromen. Omwille van de in Kongo nog sterk ingeburgerde polygamie heeft een dorpje al vlug meer dan 100 kinderen. Een man met drie vrouwen heeft al snel 30 kinderen. Binnen de familieclan heerst een sterk solidariteitsgevoel. Een kind dat wat te eten krijgt, loopt snel naar broertjes en zusjes om te delen. Zo is er onvoldoende voor iedereen en knaagt de honger. Ik maak het zelf ook mee. Wanneer ik in een afgelegen dorp mijn dagrantsoen - één brood en één blikje sardienen - wil opeten, dan vraagt elkeen zijn deel en is het eten vlug op. Nogal egoïstisch nam ik de gewoonte aan om in het woud tussen twee dorpen in te eten. De lokale kost bestaat meestal uit maniok met maniokblaadjes en een stuk vis of vlees. Heb je geluk, dan wordt dit aangevuld met papaja of kokosnoot, advocaat, sinaasappel, een eitje, tomaten, pinda's, bananen... Op andere dagen is er gewoon niets!

Mijn fiets begint ernstig af te takelen. Soms smeer ik de ketting tot vier keer per dag, maar wanneer ik even later door de wasplaats van de vrouwen bagger dan hoor ik weer geknars. In het kader zit vlak onder het zadel een barstje. Redelijk uitgeteld bereik ik uiteindelijk het zwarte water van het 'Lac Leopold II'. Aan de overkant ligt het stadje Inongo. Ik meld me bij het overzetbootje. De capaciteit van dit bootje is pakweg vijftig personen. Maar het vaartuig steekt pas van wal wanneer er meer dan honderd man opgeklauterd zijn. Daarbij draagt iedereen nog een zak bonen of maïs. Mijn fiets verdwijnt tussen de metaalberg van tien andere fietsen. We varen af in een hevig onweer. Vanaf de eerste meters tot we in Inongo aanmeren, helt het bootje vervaarlijk over naar bakboord.

"Dat nooit meer, liever in een prauw en zelf peddelen!". Daarna overbrug ik in een prauw met twee peddelaars en een politieman de noordoostelijke hoek van het meer, een traject van 30 km. De agent laat MIJ betalen voor ZIJN oversteek. Ik vraag om een peddel om er wat meer vaart in te krijgen. Plots gooit de politieman zijn wapen opzij en kruipt naar de andere kant van de grote prauw. Hij wijst naar een vuistgrote slangenkop die loodrecht op het water glijdt, het kronkelende lijf van 1,5 m achter zich aanslepend. De robuuste roeier voor mij wacht af tot het beest vlak bij de prauw is. Dan geeft hij het met een peddel een krachtige slag op zijn kop. Maar de spartelende slang steekt opnieuw de kop boven water. Na een tweede mokerslag geeft het gevaarlijke dier dan toch de geest. Nu wil ik alleen nog maar zo vlug mogelijk de overkant bereiken en peddel de armen van mijn lijf...

PYGMEEËN OP DE EVENAAR

Aan de noordkant van het Zwarte Meer kom ik in het echte evenaarswoud terecht. Voordien was er geregeld nog een streepje Savanne, maar nu is het non-stop regenwoud. Gelukkig loopt het regenseizoen op zijn einde en wordt het elke dag iets warmer. We zitten bijna op de evenaar en 's middags staat de brandende zon loodrecht op mijn schedel! Volgens de landkaart is deze streek het woongebied van de Pygmeeën. De gemiddelde lengte van deze schuchtere woudbewoners is minder dan 1,50 meter. De voorbije jaren zochten ze meer en meer contact met Bantu-negers; hiermee ruilen ze jachtwild voor maniok. Nu hebben zij zich ook in of naast de dorpen gevestigd. Hun levensstijl vermengt zich geleidelijk aan met die van andere Kongolezen.

In bewoond gebied rij ik altijd traag om een “Parijs-Dakar-effect” te voorkomen. In haast ieder dorp moet ik stoppen en in mijn beste Lingala vragen beantwoorden: of ik een pater ben en waarnaar ik dan wel op zoek ben. Af en toe, wanneer ze mijn beroep achterhalen, krijg ik de zieken van het dorp gepresenteerd. Nu moet ik weer naar een oud moedertje kijken. Het wordt avond en er wordt

me gezegd dat er verder geen huizen meer zijn. Ik word aangemaand niet meer verder te trekken. Tijdens de avondgesprekken tussen de hutten onder de gemeenschappelijke hangar verneem ik dat er verderop toch nog bewoning is. Ik vertel dat ik roodgeverfde gezichten uit die richting zag komen. Stilaan groeit het vertrouwen en daarmee ook de antwoorden op mijn vragen. Een groep Pygmeeën vestigde zich vlak naast het dorp, maar houdt zich nog sterk aan de eigen tradities. Met het roodverven van hun gezicht verduidelijken de vrouwen dat ze een kindje gekregen hebben. Ze zijn dus “op rust” wat het zware werk en de relatie met hun man betreft. Een mooie manier van geboortespreiding!

Er laten zich nog meer dwergmensen zien. Hun romp is onbedekt en aan armen en enkels hangen grote koperen ringen. De vrouwen dragen steentjes om hun hals en hebben een dik pak zwarte klei in hun haar. Ze hebben door dat dit mij fascineert en laten spontaan een zwaaiend dansje zien. Plots barst een zware regenbui los en iedereen verdwijnt. Ik ga schuilen bij het houtvuur onder de hangar met

bladerdak en krijg een rieten bed toegewezen voor de nacht. Bij het vertrek de volgende morgen, vraagt het dorpshef een foto. Ik haal het toestel boven, maar dat ontketent een gigantische chaos bij de andere dorpingen die allemaal op de foto willen. Na elk nieuw plaatje is er wel iemand die nog niet in het vizier stond en aan mijn mouw komt trekken. Ik verzin dat het rolletje vol is en neem afscheid.

Het worden lange, vermoeiende dagen. Ik fiets langs Iboko, Bokatola en Ingende. In het laatste plaatsje krijg ik te horen dat de weg naar Djoa dichtgegroeid is. Daar ergens bevond zich de vroegere frontlijn tussen de rebellen en het regeringsleger. Jarenlang was er geen doorgang en de “nationale weg” is gewoon opgeslokt door de vegetatie. Gelukkig is de weg weer open gekapt, met uitzondering van de laatste 8 km. Deze strook rijst als een groene muur voor mij op en ik moet er mij letterlijk door wringen. Een jager kijkt me recht in het gezicht en is geërgerd dat ik met mijn fiets zoveel lawaai maak.

Aan de splitsing in Djoa kies ik de weg naar het vissersdorpje Yuli. Uitgeput kom ik er aan en hoop nog iets eetbaars te vinden. Pas laat in de avond zit ik voor een bordje verse vis. Terug op krachten pleeg ik overleg met drie vissers om mij naar de andere oever van de rivier Ikelemba te varen. Dit wordt 12 uur stroomopwaarts roeien. In Balangala kan ik dan over de weg verder naar het noorden.

Het is Kerstavond en de drie vissers laden omstreeks middernacht mijn fiets met bagage in de grootst mogelijke prauw van Yuli. Bij volle maan gaan we de smalle rivier op, begeleid door ontwakende apen op de twee oevers. De roeiers zingen urenlang in verschillende stemmen, ik beleef een wondermooie kerstnacht en roei en zing uit volle borst mee. Dankzij de hoge waterstand kunnen we de grootste bochten van de sterk kronkelende stroom afsnijden. De vissers hebben in het ondergelopen bos doorgangen uitgehakt en we schieten goed op. We meren even aan in een afgelegen visserskamp op paalwoningen en koken er vis. Opgejaagd door honderden bijen en de geur van rottend afval gaan we zo snel mogelijk weer van wal. Het kindje van de vrouw die met ons meereist, heeft ernstige diarree. In het wankel bootje rammel ik in mijn tassen op zoek naar medicatie. In de vroege namiddag arriveren we in Balangala.

Voortdurend word ik aangesproken door mensen die me herkennen van de tijd toen ik hier met Artsen Zonder Grenzen aan het werk was. Het is een blij weerzien. De mensen vertellen me over de gezondheidssituatie in hun dorp en zijn blij dat ik mijn belofte hield om terug te keren. Ze hebben het nog nooit meegemaakt dat iemand met de fiets uit Kinsjasa kwam. Vol onbegrip stellen ze een hoop vragen, maar er volgen ook uitnodigingen om hier te blijven. Ik moet nog ongeveer 20 dorpen passeren vooraleer Basankusu te bereiken en ik probeer het oponthoud telkens kort te houden.

In Basankusu weet men dat ik op komst ben en het onthaal is overweldigend. Na deze afmattende tocht wordt me weinig rust gegund, bekenden blijven langskomen. Ik onderga het traditionele bloedritueel van de Bantu's. Zij wringen een kip de nek om en smeren het bloed op mijn handen en voorhoofd. Het is een teken dat ik weer met hen verenigd ben. Ik verblijf enkele weken bij een familie

en help hun huisje wat opknappen. Het is een onderdompeling in de dagelijkse overlevingsstrijd van de Kongolezen.

Mijn reis was een kennismaking met een bikkelharde realiteit, waarvan m.i. veel te weinig mensen op de hoogte zijn. Iedereen die mij onderweg de ogen heeft doen opengaan ben ik dankbaar.

Beste groeten, Dominik

